

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ધામપુર શુગર મિલ્સ લિમિટેડ

વિરુદ્ધ

કમિશનર ઓફ ટ્રેડ ટેક્સ, યુ.પી.

મે ૧૨, ૨૦૦૬

(એસ. બી. સિંહા અને પી. કે. બાલાસુબ્રમણ્યન, ન્યાયમૂર્તિઓ)

ઉત્તર પ્રદેશ ટ્રેડ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૮૪:

કલમ ૨(એચ)-વેચાણની વ્યાખ્યા-અર્થઘટન-ઠેરવવામાં આવ્યું કે-
જેમ કે તે સર્વસમાવેશી હતી, તેને વ્યાપક અર્થ આપવો જ પડે-રોકડ અથવા
વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે કોઈપણ હેતુ માટે
કોઈપણ માલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારની તબદિલી, તેના દાચરામાં
આવશે.

શુગર મિલના ઉપયોગના અધિકાર માટેનું લાઇસન્સ-લાઇસન્સ ફીનો મોટો ભાગ મોલાસીસ (કાકવી) ના સ્વરૂપમાં ચૂકવવામાં આવ્યો-ટેક્સની જવાબદારી-ઠેરવવામાં આવ્યું કે: વેચવાના આગળના અધિકાર સાથે મોલાસીસની કોઈ તબદિલી નહોતી-મોલાસીસ લાઇસન્સની શરતો અનુસાર સપ્લાય કરવામાં આવ્યા ન હતા કારણ કે સપ્લાયનો જથ્થો નક્કી નહોતો-જેમ કે મોલાસીસ અને ખાંડ બંને નિયંત્રિત ચીજવસ્તુઓ હતી તેથી તેઓ સરકાર દ્વારા સૂચિત કિંમતે વેચવામાં આવ્યા હતા, લાઇસન્સ ફી મોલાસીસના સપ્લાય દ્વારા ચૂકવવામાં આવી ન હતી-તે વસ્તુ વિનિમય અથવા અદલાબદલીનો કેસ નહોતો કારણ કે એવી શક્યતા હતી કે શુગર મિલમાં ઉત્પાદિત અને તબદિલ કરવા માટે જરૂરી મોલાસીસનો જથ્થો ચોક્કસ વર્ષ માટે ચૂકવવાપાત્ર લાઇસન્સ ફીની રકમ કરતાં વધી જાય-મોલાસીસની તબદિલી સ્ટોકની તબદિલી અથવા ગીરો અથવા લીઝના માધ્યમથી નહોતી-જેમ કે તે માલમાં માલિકીની તબદિલી હતી જેના માટે ખરીદદારે વેચનારને કિંમત ચૂકવવાની હતી, આ વ્યવહાર સદર અધિનિયમના અર્થમાં "વેચાણ" હતો અને ટેક્સને પાત્ર હતો-રોકડના બદલે, મિલના ઉપયોગ માટેના અવેજ તરીકે લાયસન્સધારક દ્વારા માલિકને ચૂકવવાપાત્ર રકમમાંથી મોલાસીસની કિંમત સરભર કરવામાં આવી હતી-વ્યવહારોમાં નાણાકીય અવેજ પસાર થવાનો સમાવેશ થાય છે, અને તે "અન્ય કોઈ મૂલ્યવાન અવેજ" ના દાયરામાં આવે છે-તે ખાસ કરીને એટલા માટે હતું કારણ કે બંને પક્ષો જાણતા હતા કે તેઓએ નાણાકીય શરતો પર તેમની

જવાબદારીઓની સંબંધિત શરતો પૂર્ણ કરવાની છે-તે લાઈસન્સ ફીની રકમ સાથે સપ્લાય કરાયેલ મોલાસીસની કિંમતની સરભર હતી.

ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦-અનુચ્છેદ ૩૬૬(૨૯-એ)-માલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારની તબદિલી જેમાં તેની માલિકી ટ્રાન્સફરી પાસે રહે છે-ઠેરવવામાં આવ્યું કે તે પણ વેચાણ ગણાશે-માલની લીઝ પણ વેચાણ ગણાશે-સેલ્સ ટેક્સની વસૂલાતના હેતુ માટે વ્યવહાર વેચાણ સમાન હોઈ શકે છે ભલે ધ સેલ ઓફ ગુડ્સ એક્ટ, ૧૯૩૦ માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ વેચાણનું આવશ્યક તત્વ ગેરહાજર હોઈ શકે.

અપીલકર્તાએ માલિકી ધરાવતી કંપની સાથે શુગર મિલના ઉપયોગના અધિકાર માટે લાઈસન્સનો દસ્તાવેજ કર્યો હતો. તેના અનુસંધાનમાં, એક પર્ફોર્મન્સ ગેરંટીનો અમલ કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં પક્ષકારો વચ્ચે સંમતિ થઈ હતી કે લાઈસન્સ ફીનો મોટો ભાગ મોલાસીસના સ્વરૂપમાં ચૂકવવામાં આવશે. આસિસ્ટન્ટ કમિશનર, ટ્રેડ ટેક્સ દ્વારા ઉત્તર પ્રદેશ ટ્રેડ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ ની શરતો અનુસાર અપીલકર્તા ટ્રેડ ટેક્સ ચૂકવવા માટે જવાબદાર હોવાનું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું. અપીલમાં, ડેપ્યુટી કમિશનર, ટ્રેડ ટેક્સે ઠેરવ્યું હતું કે ભાડાના બદલામાં મોલાસીસ સપ્લાય કરવામાં આવ્યા હોવાથી, તે "વેચાણ" ની વ્યાખ્યામાં આવશે નહીં અને તે વસ્તુ વિનિમય અથવા અદલાબદલી હતી. તેની સામે ટ્રેડ ટેક્સ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલમાં સામાવાળા સફળ થયા ન હતા પરંતુ

હાઈકોર્ટ સમક્ષ તેમની રીવિઝન ત્યાર બાદ મંજૂર કરવામાં આવી હતી. તેથી હાલની અપીલ.

અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે (૧) સદર અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓના અર્થમાં અદલાબદલી અથવા વસ્તુ વિનિમયને વેચાણ કહી શકાય નહીં, અને "કિંમત" પદનો અર્થ માત્ર રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણી થશે (૨) ૧૯૪૮ ના અધિનિયમના હેતુ માટે વેચાણનો અર્થ એ જ થશે જે ધ સેલ ઓફ ગુડ્સ એક્ટ, ૧૯૩૦ માં સમાવિષ્ટ છે.

સામાવાળાએ રજૂઆત કરી હતી કે પ્રશ્નકર્તા વ્યવહાર સદર અધિનિયમના અર્થમાં "વેચાણ" થશે કે કેમ તે અંગે પક્ષકારોનો ઈરાદો લાઈસન્સની શરત પરથી જ એકત્રિત કરવો જોઈએ અને સદર દસ્તાવેજની ચકાસણી પરથી, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે આ વ્યવહાર ૧ 相应 ૮ ના અધિનિયમની કલમ ૨(એચ) ના અર્થમાં વેચાણ બનશે.

અપીલ ફગાવી દેતાં, કોર્ટે ઠેરવેલ કે: ૧.૧. અનુચ્છેદ ૩૬૬ ના ખંડ ૨૯— એ ના કારણોસર, ભલે માલની માલિકી ટ્રાન્સફરી પાસે રહી શકે, તેમ છતાં માલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારની તબદિલી પણ વેચાણ ગણાશે. માલની લીઝ પણ વેચાણ ગણાશે. આમ, સદર વ્યાખ્યાના કારણોસર, ભલે ધ સેલ ઓફ ગુડ્સ એક્ટ, ૧૯૩૦ માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબનું વેચાણનું આવશ્યક તત્વ ગેરહાજર હોઈ શકે, તેમ છતાં સદર અધિનિયમ હેઠળ સેલ્સ ટેક્સની વસૂલાતના

હેતુ માટે વ્યવહાર વેચાણ સમાન હોઈ શકે છે. સદર જોગવાઈના કારણોસર જે બદલાયું નથી તે "માલ" શબ્દનો અર્થ છે.

મેસર્સ ગેનોન ડંકરલી એન્ડ કંપની અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય,
[૧૯૯૩] ૧ એસ.સી.સી. ૨૬૪, પર આધાર રાખવામાં આવેલ.

૧.૨. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્યએ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૬૬ ના ખંડ ૨૯-એ ને અનુરૂપ વેચાણની વ્યાખ્યામાં સુધારો કર્યો છે. વેચાણની વ્યાખ્યા, આમ, ધ સેલ ઓફ ગુડ્સ એક્ટ, ૧૯૩૦ ની જોગવાઈઓથી ભિન્ન છે, કારણ કે તેની શરતો અનુસાર માલના વેચાણનો કરાર એ કિંમત માટે ખરીદદારને માલની માલિકીની તબદિલી અથવા વેચાણનો કરાર ગણાશે. જો કે, યુ.પી. ટ્રેડ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૨(એચ) ની શરતો અનુસાર, વેચાણ એટલે રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે ગીરો, હાયપોથેકેશન, ચાર્જ અથવા પ્લેજના માધ્યમ સિવાય અન્ય કોઈ પણ રીતે માલમાં માલિકીની તબદિલી. આ વ્યાખ્યા સર્વસમાવેશી હોવાથી તેને વ્યાપક અર્થ આપવો જ પડે. રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે કોઈપણ હેતુ માટે કોઈપણ માલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારની તબદિલી, સદર વ્યાખ્યાના દાયરામાં આવશે.

મેસર્સ સનરાઈઝ એસોસિએટ્સ વિરુદ્ધ એન.સી.ટી. દિલ્હી સરકાર અને કંપની, સુપ્રિમ કોર્ટ દ્વારા ૨૮ મી એપ્રિલ, ૨૦૦૬ ના રોજ નિર્ણય કરાયેલ, પર આધાર રાખવામાં આવેલ.

મદ્રાસ રાજ્ય વિરુદ્ધ ગેનોન ડંકરલી અને અન્ય, [૧૯૫૮] એસ.સી.આર. ૩૭૯; ભારત સંચાર નિગમ લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, [૨૦૦૬] ૩ એસ.સી.સી. ૧; ટાટા કન્સલ્ટન્સી સર્વિસીસ વિરુદ્ધ એ.પી. રાજ્ય, [૨૦૦૫] ૧ એસ.સી.સી. ૩૦૮; દેવી દાસ ગોપાલ ક્રિષ્ણન અને અન્ય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૬૭] ૩ એસ.સી.આર. ૫૫૭ અને સી.આઈ.ટી., એ.પી. વિરુદ્ધ મોટર એન્ડ જનરલ સ્ટોર્સ (પી) લિમિટેડ, [૧૯૬૭] ૩ એસ.સી.આર. ૮૭૬, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૮) એસ.સી. ૨૦૦, અલગ તારવવામાં આવ્યા.

૨.૧. લાઈસન્સના દસ્તાવેજમાં એવી કોઈ જોગવાઈ નથી કે અપીલકર્તાએ શુગર મિલનો ઉપયોગ કરવાના તેના અનન્ય અધિકારનો ઉપયોગ કરીને તેના દ્વારા ઉત્પાદિત મોલાસીસ, લાઈસન્સ ફીના બદલામાં અથવા અન્યથા કંપનીને તબદિલ કરવા જરૂરી હતા. હાલના અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલ પર્ફોર્મન્સ ગેરંટી દસ્તાવેજ એ લાઈસન્સ ફી ચૂકવવાની એક વ્યવસ્થા હતી. સદર પર્ફોર્મન્સ ગેરંટીના કારણોસર, માત્ર એક જોગવાઈ કરવામાં આવી છે જેની શરતો અનુસાર અપીલકર્તાએ મોલાસીસનો સમગ્ર જથ્થો કંપનીને સોંપવો

જરૂરી હતો અને અપીલકર્તાને તેને અન્ય કોઈ વ્યક્તિને વેચવાનો કોઈ અધિકાર નહોતો.

૨.૨. સપ્લાયનો જથ્થો નક્કી નહોતો અને તે શુગર મિલની કામગીરી પર આધારિત હતો. જો લાઈસન્સ ફીની રકમ સામે ડિલિવર કરવાના મોલાસીસમાં કોઈ વધારો કે ઘટાડો થાય, તો તે પક્ષકારોમાંથી કોઈપણ દ્વારા સરભર કરવો જરૂરી હતો. તેથી, આ એવો કેસ નથી કે જ્યાં લાઈસન્સની જોગવાઈઓની શરતો અનુસાર મોલાસીસ સપ્લાય કરવાના જરૂરી હતા. વર્ષ ૧૯૮૮ માં મોલાસીસ અને ખાંડ બંને નિયંત્રિત ચીજવસ્તુઓ હતી. અપીલકર્તા તેમજ કંપનીએ યોગ્ય સરકાર દ્વારા સૂચિત કિંમતે મોલાસીસ અને ખાંડ વેચવી જરૂરી હતી. સદર અધિનિયમની શરતો અનુસાર, ઉત્પાદક એક ડીલર ગણાશે. તેથી, અપીલકર્તા અપીલકર્તા દ્વારા મોલાસીસના સપ્લાયના માધ્યમથી લાઈસન્સ ફી ચૂકવવામાં આવી રહી હતી તેવી દલીલ કરવી યોગ્ય નહોતી. લાઈસન્સના દસ્તાવેજની શરતો અનુસાર, અપીલકર્તા માલિકની સમાન ક્ષમતામાં ઉત્પાદન કરવા માટે જવાબદાર છે. તેણે લાઈસન્સના દસ્તાવેજમાં દર્શાવેલ પદ્ધતિ અનુસાર લાઈસન્સ ફી ચૂકવવાની રહેશે. પર્ફોર્મન્સ ગેરંટી એ અર્થમાં લાઈસન્સના દસ્તાવેજનો ભાગ નથી કે તેના કારણોસર લાઈસન્સ મંજૂર કરવાની શરતો અને નિયમો, જેમાં લાઈસન્સ ફીની ચુકવણીનો સમાવેશ થાય છે, તેના દ્વારા નિયંત્રિત થતા નથી.

૨.૩. લાઈસન્સ ફીની રકમ નિશ્ચિત છે. સિક્યોરિટી ડિપોઝિટની રકમમાંથી માત્ર રૂપિયા ૬ લાખની રકમ સરભર કરવાની રહેશે. દરેક વર્ષમાં, સદર શરતને ધ્યાનમાં લેતા, ભિન્ન લાઈસન્સ ફી ચૂકવવાપાત્ર હતી. મોલાસીસનો સપ્લાય મિલમાં ઉત્પાદન પર આધારિત રહેશે. તેના માટે ચૂકવવાપાત્ર કિંમત પણ પરિવર્તનશીલ હતી. આપેલ પરિસ્થિતિમાં, ઉત્પાદનના પ્રમાણને ધ્યાનમાં લેતા, લાઈસન્સ વર્ષના અંતે અપીલકર્તા કંપની પાસેથી કેટલીક રકમ મેળવવા માટે હકદાર બની શકે છે કારણ કે તે શક્ય છે, સંમત શરતોને ધ્યાનમાં લેતા, કે અપીલકર્તાએ સદર શુગર મિલમાં ઉત્પાદિત મોલાસીસનો સમગ્ર જથ્થો તબદિલ કરવો જરૂરી હતો, સપ્લાય કરાયેલ મોલાસીસની રકમ ચોક્કસ વર્ષ માટે ચૂકવવાપાત્ર માલુમ પડેલ લાઈસન્સ ફીની રકમ કરતાં વધી જાય. જો આવા વધારાના મોલાસીસના સંબંધમાં કંપનીએ અપીલકર્તાને કોઈ રકમ ચૂકવવી જરૂરી હોય, તો એવું કહી શકાય નહીં કે પક્ષકારોએ હાલના અપીલકર્તા દ્વારા શુગર મિલમાં ઉત્પાદિત મોલાસીસ વસ્તુ વિનિમય અથવા અદલાબદલીના માધ્યમથી કંપનીની તરફેણમાં સપ્લાય કરવા માટે કરાર કર્યો છે. કાયદામાં એ અકલ્પનીય છે કે લાઈસન્સ ફી વસ્તુ વિનિમય કે અદલાબદલીનો વિષય વસ્તુ હોઈ શકે. વસ્તુ વિનિમય અથવા અદલાબદલી નિર્વિવાદપણે વેચાણથી ભિન્ન અને જુદી છે. વેચાણનો કરાર પરસ્પર સંમતિથી માલમાં માલિકીની તબદિલી દર્શાવે છે. આવી માલિકીની તબદિલી એક વ્યક્તિથી બીજી વ્યક્તિમાં તબદિલીના સંબંધમાં હોવી જોઈએ. અવેજ નાણાંના સ્વરૂપમાં કિંમત હશે. માત્ર

જ્યારે તબદિલી માટેના અવેજમાં અન્ય માલનો સમાવેશ થતો હોય, ત્યારે તે અદલાબદલી કે વસ્તુ વિનિમય હોઈ શકે છે. અહીં એવી સ્થિતિ નથી.

૨.૪. શુગર મિલોમાં ઉત્પાદિત મોલાસીસ અપીલકર્તાની મિલકત હતી અને તે "માલ" ના વર્ણનને અનુરૂપ છે. લાઈસન્સના દસ્તાવેજની શરતો અને નિયમોને ધ્યાનમાં લેતા, અપીલકર્તા તેના માલિક હતા. કંપનીએ તેની ફેક્ટરીમાં ખાંડના ઉત્પાદનના હેતુ માટે મોલાસીસનો ઉપયોગ કરવાનો હતો. અપીલકર્તા દ્વારા કંપનીને આવા મોલાસીસની તબદિલી સ્ટોકની તબદિલીના માધ્યમથી તબદિલી ગણાશે નહીં. તે માલમાં માલિકીની તબદિલી છે જેના માટે કંપનીએ અપીલકર્તાને કિંમત ચૂકવવાની હતી. આ વ્યવહાર, તેથી, યુ.પી. ટ્રેડ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ ની જોગવાઈઓના અર્થમાં "વેચાણ" ના વર્ણનને અનુરૂપ છે. મોલાસીસના દરેક સપ્લાય માટે અપીલકર્તા તેની કિંમત મેળવવા માટે હકદાર બનશે. માલની કિંમત પેટેની રકમ રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણીના માધ્યમથી ચૂકવી શકાય છે. રોકડના બદલે, મિલના ઉપયોગ માટેના અવેજ તરીકે અપીલકર્તા દ્વારા માલિકને ચૂકવવાપાત્ર રકમમાંથી મોલાસીસની કિંમત સરભર કરવાની હતી. આવી પરસ્પર ગોઠવણ માત્ર ખાતાઓ સરભર કરવાના હેતુ માટે છે.

૨.૫. પક્ષકારો વચ્ચેના વ્યવહારો અસરમાં અને સારાંશમાં નાણાકીય અવેજ પસાર થવાનો સમાવેશ કરે છે. તે, આમ, "અન્ય કોઈ મૂલ્યવાન અવેજ" પદના દાયરામાં આવશે, જે પદ વિલંબિત ચુકવણી નાણાકીય ચુકવણી હોવાના

કારણે તેનો રંગ લેશે, પરંતુ પરસ્પર ગોઠવણના માધ્યમથી અન્ય કોઈ નાણાકીય ચુકવણી તરીકેનું પોતાનું લક્ષણ ગુમાવતું નથી.

૨.૬. આ પ્રકારના કેસમાં કિંમતની સરભર "અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ" શરતના દાયરામાં આવશે, કારણ કે અપીલકર્તા અને કંપની બંને જાણતા હતા કે તેઓએ નાણાકીય શરતો પર તેમની જવાબદારીઓની સંબંધિત શરતો પૂર્ણ કરવાની છે, એટલે કે, (૧) નાણાકીય શરતો પર લાઈસન્સ ફીની ચુકવણી; અને (૨) અપીલકર્તા દ્વારા કંપનીને સપ્લાય કરાયેલ મોલાસીસની કિંમતની ચુકવણી, જે ફરીથી નાણાકીય શરતો પર છે. પક્ષકારોએ, તેથી, પરસ્પર સંમતિથી માત્ર લાઈસન્સ ફીની રકમ સાથે સપ્લાય કરાયેલ મોલાસીસની કિંમત સરભર કરવા સંમતિ આપી છે. મોલાસીસના સપ્લાય માટેનો દર કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નક્કી કરવાનો હતો. તે બાબતને ધ્યાનમાં લેતા, સંભવતઃ એક પક્ષ અથવા બીજા પક્ષે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નક્કી કરાયેલ મોલાસીસની કિંમતને ધ્યાનમાં લઈને ખાધ કે વધારો સરભર કરવાનો રહેશે. આ વ્યવહાર અદલાબદલી કે વસ્તુ વિનિમય બનાવતો નથી. તે સ્ટોકની તબદિલીના માધ્યમથી વ્યવહાર નહોતો. તે ગીરો કે લીઝના માધ્યમથી પણ તબદિલી નહોતી.

૩. નાણાં એ કાયદેસરનું ચલણ છે. રોકડ, જો કે, નાણાં કરતાં વધુ મર્યાદિત છે. "વિલંબિત ચુકવણી" અને "અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ" શબ્દો માત્ર રોકડથી પરે અવેજનો વ્યાપ વધારે છે. ભારતન સંવિધાનની સાતમી અનુસૂચિના લિસ્ટ II ની એન્ટ્રી પર "માલનું વેચાણ" માટે જોગવાઈ કરે છે. એકવાર માલનું

વેચાણ થાય એટલે રાજ્ય માલના વેચાણ અથવા ખરીદી પર ટેક્સ લાદવા માટે હકદાર બને છે.

સિવિલ અપીલ હુકમત સિવિલ અપીલ નંબર ૨૬૩૫/૨૦૦૬.

ટ્રેડ ટેક્સ રીવિઝન નંબર ૧૮૬૬/૧૯૯૩ માં અલ્હાબાદ ખાતેની હાઈકોર્ટ ઓફ જ્યુડિકેચરના તારીખ ૨૧/૦૫/૨૦૦૪ ના ચુકાદા અને હુકમ પરથી.

અપીલકર્તા તરફે દુષ્યંત દવે, પ્રસેનજીત કેશવાની, ભરત સિંહ, અમોલ ચિતલાલે અને શ્રીમતી વી.ડી. ખન્ના.

સામાવાળા તરફે દિનેશ ક્લિવેદી, રાજીવ દુબે અને કમલેન્દ્ર મિશ્રા.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ એસ.બી. સિંહા દ્વારા આપવામાં આવેલ.

એસ.બી. સિંહા, ન્યાયમૂર્તિ : લીવ મંજૂર કરવામાં આવેલ.

શું લાઈસન્સ ફીની રકમમાંથી મોલાસીસની કિંમતની સરભર ઉત્તર પ્રદેશ ટ્રેડ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ (ટૂંકમાં 'સદર અધિનિયમ') ના અર્થમાં વેચાણ સમાન થશે, તે હાલની અપીલમાં સામેલ પ્રશ્ન છે જે અલ્હાબાદ ખાતેની હાઈકોર્ટ ઓફ જ્યુડિકેચર દ્વારા ટ્રેડ ટેક્સ રીવિઝન નંબર ૧૮૬૬/૧૯૯૩ માં પસાર કરાયેલ તારીખ ૨૧/૦૫/૨૦૦૪ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી ઉદ્ભવે છે.

મૂળભૂત હકીકતો વિવાદમાં નથી. એક મેસર્સ સ્વરૂપ વેજીટેબલ પ્રોડક્ટ્સ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ (ટૂંકમાં 'સદર કંપની') યુ.પી. ના મુઝફ્ફરનગર જિલ્લાના મન્સૂરપુર ખાતે આવેલ સર શાદીલાલ શુગર એન્ડ જનરલ મિલ્સ તરીકે ઓળખાતી શુગર મિલની માલિકી અને કબજો ધરાવતી હતી. સદર કંપની દ્વારા હાલના અપીલકર્તાની તરફેણમાં તારીખ ૦૩/૦૯/૧૯૮૭ ના રોજ લાઈસન્સનો દસ્તાવેજ કરવામાં આવ્યો હતો; જેના અનુસંધાનમાં અને જેના સમર્થનમાં, હાલના અપીલકર્તાએ તારીખ ૦૩/૦૯/૧૯૮૭ ના સદર લાઈસન્સના દસ્તાવેજની કામગીરી સુનિશ્ચિત કરવા માટે એક પર્ફોર્મન્સ ગેરંટીનો અમલ કર્યો હતો. તારીખ ૦૩/૦૯/૧૯૮૭ ના સદર કરારની શરતો અનુસાર, હાલના અપીલકર્તા દ્વારા એક પર્ફોર્મન્સ ગેરંટી અમલમાં મૂકવામાં આવી હતી, જેમાં પક્ષકારો વચ્ચે સંમતિ થઈ હતી કે લાઈસન્સ ફીનો મોટો ભાગ મોલાસીસના સ્વરૂપમાં ચૂકવવામાં આવશે. અપીલકર્તાની દલીલ શરૂઆતથી જ હતી અને હજુ પણ છે કે તે સદર શુગર મિલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારના અવેજના બદલામાં છે, એટલે કે, લાઈસન્સ ફી. અપીલકર્તાએ સદર કંપનીને લાઈસન્સ ફીની સમકક્ષ રકમ માટે મોલાસીસ સોંપવા જરૂરી હતા અને આવા વ્યવહારથી મોલાસીસનું વેચાણ બનશે નહીં જેથી સદર અધિનિયમની જોગવાઈઓ આકર્ષાય.

એ વિવાદમાં નથી કે આકારણી વર્ષ ૧૯૮૭-૮૮ માટે, આસિસ્ટન્ટ કમિશનર, ટ્રેડ ટેક્સ, નજીબાબાદ દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ

૩૦/૦૭/૧૯૯૧ ના આકારણીના હુકમ દ્વારા અપીલકર્તા રૂપિયા ૩,૧૯,૬૯૯.૧૨ પૈસાની મર્યાદા સુધી ટ્રેડ ટેક્સ ચૂકવવા માટે જવાબદાર હોવાનું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું. કંપનીએ, જો કે, તેની સામે અપીલ દાખલ કરેલ કારણ કે પક્ષકારો વચ્ચેના કરારની શરતો અનુસાર, ચૂકવાયેલ ટેક્સની રકમની મર્યાદા સુધી અપીલકર્તાને ભરપાઈ કરવા માટે આખરે કંપની જવાબદાર ઠરશે તેવા આધાર પર તારીખ ૩૦/૦૭/૧૯૯૧ ના સદર આકારણીના હુકમથી તે નારાજ વ્યક્તિ હોવાનું કહેવાય છે. અપીલ નંબર ૧૨૮/૯૧ માં, ડેપ્યુટી કમિશનર, ટ્રેડ ટેક્સ, મુરાદાબાદે તારીખ ૦૯/૦૧/૧૯૯૨ ના હુકમ દ્વારા ઠેરવ્યું કે ભાડાના બદલામાં મોલાસીસ સપ્લાય કરવામાં આવ્યા હોવાથી, તે "વેચાણ" ની વ્યાખ્યામાં આવશે નહીં અને તે વસ્તુ વિનિમય અથવા અદલાબદલી હતી. જો કે, એવો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો કે અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલ પેનિડિંગ અપીલમાં, મોલાસીસ પર આકારણી કરાયેલ રકમ ઘટાડવામાં આવશે.

દરમિયાન, અપીલકર્તાએ પણ સદર આકારણીના હુકમ સામે અપીલ દાખલ કરેલ અને તારીખ ૦૬/૦૨/૧૯૯૨ ના હુકમ દ્વારા, ડેપ્યુટી કમિશનરે તેને તેના અગાઉના તારીખ ૦૯/૦૧/૧૯૯૨ ના હુકમનો લાભ આપ્યો, પરંતુ અન્ય બાબતોમાં, સદર અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી. સદર તારીખ ૦૯/૦૧/૧૯૯૨ ના હુકમથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, હાલના સામાવાળા દ્વારા તેની સામે ટ્રેડ ટેક્સ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી. સદર અપીલ સમયમર્યાદાથી બાધિત હોવાનું માલુમ પડ્યું હતું અને માત્ર સદર

કારણોસર તારીખ ૨૬/૦૮/૧૯૯૨ ના હુકમ દ્વારા તે ફગાવી દેવામાં આવી હતી. જો કે, સામાવાળાએ તારીખ ૦૬/૦૨/૧૯૯૨ ના હુકમ સામે ટ્રેડ ટેક્સ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અન્ય અપીલ દાખલ કરી. ડેપ્યુટી કમિશનર (અપીલ), ટ્રેડ ટેક્સ દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૦૬/૦૨/૧૯૯૨ ના હુકમને પડકારતી એક અપીલ હાલના અપીલકર્તા દ્વારા પણ સદર ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવી હતી જેમાં વિવિધ અન્ય કારણોસર અરજદારને રાહત આપવાનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો હતો. બંને અપીલો સાથે સાંભળવામાં આવી હતી. તારીખ ૨૬-૨૮/૦૬/૧૯૯૩ ના હુકમ દ્વારા, મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલ એવા આધાર પર ફગાવી દેવામાં આવી હતી કે તારીખ ૦૯/૦૧/૧૯૯૨ ના હુકમ સામે વિભાગની બીજી અપીલ ફગાવી દેવા સાથે આ મુદ્દાઓ પૂર્ણ થઈ ગયા હતા. જો કે, ઉત્તર પ્રદેશ ટ્રેડ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૩એફ ની શરતો અનુસાર હોવાના આશયથી આકારણી વર્ષ ૧૯૮૮-૮૯ માટે રૂપિયા ૫૬ લાખની લાઈસન્સ ફી પર મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા કંપની સામે ટેક્સ લાદવાની કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી, એવા કારણોસર કે સદર રકમ હાલના અપીલકર્તા દ્વારા માલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારના અવેજ તરીકે તેને ચૂકવવામાં આવી હતી. સદર હુકમની કાયદેસરતાને પડકારતી કંપની દ્વારા એક રિટ અરજી ફાઈલ કરવામાં આવી હતી. મહેસૂલ વિભાગે પણ હાઈકોર્ટ સમક્ષ સેકન્ડ અપીલ નંબર ૪૪૬/૯૨ (૮૭-૮૮) યુ.પી., સેકન્ડ અપીલ નંબર ૪૪૭/૯૨ (૮૭-૮૮) સેન્ટર અને સેકન્ડ અપીલ નંબર ૨૮૩/૯૨ માં તારીખ ૨૬-૨૮/૦૬/૯૩ ના

હુકમ સામે સેલ્સ ટેક્સ રીવિઝન નંબર ૧૮૬૬/૯૩ હોવાના નાતે એક રીવિઝન અરજી ફાઈલ કરી હતી. કંપની દ્વારા ફાઈલ કરાયેલ રિટ અરજી તારીખ ૧૭/૦૨/૧૯૯૮ ના હુકમ દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી હતી જેમાં ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે 'શુગર મિલ' એ 'માલ' નહોતી અને તેથી તેના ઉપયોગ માટેની 'લાઈસન્સ ફી' ટ્રેડ ટેક્સને પાત્ર નહોતી.

જો કે, મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા ફાઈલ કરાયેલ રીવિઝન અરજી વાદગ્રસ્ત હુકમના કારણોસર હાઈકોર્ટ દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તા, આમ, અમારી સમક્ષ છે.

અપીલકર્તા વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન સીનિયર કાઉન્સેલ શ્રી દુષ્યંત દવેએ રજૂઆત કરી હતી કે, આ કોર્ટના અસંખ્ય નિર્ણયોને ધ્યાનમાં લેતા, અદલાબદલી અથવા વસ્તુ વિનિમયને સદર અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓના અર્થમાં વેચાણ કહી શકાય નહીં. આ સંદર્ભમાં મેસર્સ ગેનોન ડંકરલી એન્ડ કંપની અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૯૩] ૧ એસ.સી.સી. ૩૬૪ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો. વિદ્વાન કાઉન્સેલે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે "કિંમત" પદનો અર્થ માત્ર રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણી થશે. આ સંદર્ભમાં દેવી દાસ ગોપાલ કિષ્નન અને અન્ય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૯૩] ૩ એસ.સી.આર. ૫૫૭ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે.

વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આ કોર્ટના મેસર્સ ગેનોન ડંકરલી એન્ડ કંપની (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણયને ધ્યાનમાં લેતા, સંવિધાનના છેતાલીસમા સુધારા અધિનિયમ પછી પણ, ભારતન સંવિધાનની સાતમી અનુસૂચિના લિસ્ટ II ની એન્ટ્રી ૫૪ ના હેતુ માટે, અનુચ્છેદ ૩૬૬(૨૯-એ) માં સમાવિષ્ટ અપવાદને આધીન, "માલ" અથવા "ગ્રાહ્ય વેચાણ" પદોનો અર્થ સમાન રહેશે. આ સંદર્ભમાં ભારત સંચાર નિગમ લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, [૨૦૦૬] ૩ એસ.સી.સી. ૧ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો.

સેલ્સ ટેક્સ એક્ટના હેતુ માટે વેચાણના આવશ્યક તત્વોના સંબંધમાં, "વેચાણ" શબ્દનો અર્થ એ જ થશે જે ધ સેલ ઓફ Goods એક્ટ, ૧૯૩૦ માં સમાવિષ્ટ છે, તેવી દલીલ કરવામાં આવી હતી. તેથી, વાદગ્રસ્ત ચુકાદો સંપૂર્ણપણે અસમર્થનીય છે. વિદ્વાન કાઉન્સેલે દલીલ કરી હતી કે "કિંમત" ની ચુકવણી એ વેચાણનો આવશ્યક ઘટક હોવાથી, અહીં પક્ષકારો વચ્ચે થયેલી ગોઠવણોને સદર અધિનિયમના અર્થમાં અથવા અન્યથા વેચાણ તરીકે ગણી શકાય નહીં.

બીજી તરફ, સામાવાળા વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન સીનિયર કાઉન્સેલ શ્રી દિનેશ ક્લિવેદીએ રજૂઆત કરી હતી કે, પ્રશ્નકર્તા વ્યવહાર સદર અધિનિયમના અર્થમાં "વેચાણ" થશે કે કેમ તે અંગે પક્ષકારોનો ઈરાદો લાઈસન્સની શરતો

પરથી જ એકત્રિત કરવો જોઈએ અને સદર દસ્તાવેજની સંબંધિત શરતોની ચકાસણી પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે આ વ્યવહાર વેચાણ બનશે.

યુ.પી. ટ્રેડ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ માલના વેચાણ અથવા ખરીદી પર ટેક્સ લાદવાની જોગવાઈ કરવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો. "વેચાણ" યુ.પી. ટ્રેડ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૨(એચ) માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે. સદર જોગવાઈ આ પ્રમાણે વંચાય છે:

"૨(એચ) "વેચાણ" તેના વ્યાકરણના ફેરફારો અને સજાતીય પદ સાથે, એટલે રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે માલમાં માલિકીની કોઈપણ તબદિલી (ગીરો, હાયપોથેકેશન, ચાર્જ અથવા પ્લેજના માધ્યમ સિવાય અન્યથા) અને તેમાં સમાવેશ થાય છે—

(૧) કરારના અનુસંધાન સિવાય અન્યથા, રોકડ, વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે કોઈપણ માલમાં માલિકીની તબદિલી; (૨) વર્ક્સ કોન્ટ્રાક્ટના અમલીકરણમાં સામેલ માલમાં (માલ તરીકે અથવા અન્ય કોઈ સ્વરૂપમાં) માલિકીની તબદિલી; (૩) હાયર પર્યેઝ અથવા હમા દ્વારા ચુકવણીની કોઈપણ પદ્ધતિ પર માલની ડિલિવરી; (૪) રોકડ, વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે કોઈપણ હેતુ માટે (નિશ્ચિત સમયગાળા માટે હોય કે ન હોય) કોઈપણ માલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારની તબદિલી; (૫) કોઈપણ બિન-નોંધાયેલી એસોસિએશન અથવા વ્યક્તિઓના

મંડળ દ્વારા તેના સભ્યને રોકડ, વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે માલનો સપ્લાય; અને (ક) કોઈપણ સેવાના ભાગરૂપે અથવા અન્ય કોઈપણ રીતે, માનવ વપરાશ માટેનો ખોરાક અથવા અન્ય કોઈ વસ્તુ અથવા કોઈપણ પીણું (નશો કરનારું હોય કે ન હોય) માલ હોવાના નાતે સપ્લાય, જ્યાં આવો સપ્લાય અથવા સેવા રોકડ, વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે હોય."

"ઉત્પાદક" અને "ડીલર" પદો સદર અધિનિયમની કલમો ૨(ઈઈ) અને ૨(સી) માં વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે, જે આ પ્રમાણે છે:

"૨(ઈઈ) કોઈપણ માલના સંબંધમાં "ઉત્પાદક" એટલે એવો ડીલર જે તેના ઉત્પાદન પછી રાજ્યમાં આવા માલનું પ્રથમ વેચાણ કરે છે અને તેમાં સમાવેશ થાય છે,

(૧)(એ) એવો ડીલર જે સંપૂર્ણપણે ડિસએસેમ્બલ સ્વરૂપમાં બાયસિકલ વેચે છે, (૨)(એ) એવો ડીલર જે અન્ય કોઈ એવા ડીલર પાસેથી ખરીદી કરે છે જે કલમ ૪, ૪-એ અને ૪-એએએ હેઠળ મુક્ત કરાયેલ વેચાણ સિવાય સદર અધિનિયમ હેઠળ તેના વેચાણ પર ટેક્સ માટે જવાબદાર નથી."

૨(સી) "ડીલર" એટલે કોઈપણ વ્યક્તિ જે ઉત્તર પ્રદેશમાં (નિયમિત રીતે અથવા અન્યથા) રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણી માટે અથવા કમિશન, મહેનતાણું અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે સીધી કે આડકતરી રીતે માલ

ખરીદવા, વેચવા, સપ્લાય કરવા અથવા વિતરણ કરવાનો વ્યવસાય કરે છે અને તેમાં સમાવેશ થાય છે

(૧) સ્થાનિક સત્તાધિકારી, બોડી કોર્પોરેટ, કંપની, કોઈપણ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટી અથવા અન્ય સોસાયટી, ક્લબ, ફર્મ, હિન્દુ અવિભક્ત કુટુંબ અથવા વ્યક્તિઓનું અન્ય એસોસિએશન જે આવો વ્યવસાય કરે છે; (૨) એક ફેક્ટર, બ્રોકર, આડતિયો, કમિશન એજન્ટ, ડેલ કેડર એજન્ટ, અથવા અન્ય કોઈ મર્કેન્ટાઈલ એજન્ટ, ગમે તે નામે ઓળખાતો હોય, અને ભલે તે અગાઉ ઉદ્દેશિત સમાન વર્ણનનો હોય કે ન હોય, જે કોઈપણ મુખ્ય વ્યક્તિના માલિકીના માલ ખરીદવા, વેચવા, સપ્લાય કરવા અથવા વિતરણ કરવાનો વ્યવસાય કરે છે, ભલે તે જાહેર કરાયેલ હોય કે ન હોય; (૩) એક હરાજી કરનાર જે કોઈપણ મુખ્ય વ્યક્તિના માલિકીના માલ વેચવા અથવા હરાજી કરવાનો વ્યવસાય કરે છે, ભલે તે જાહેર કરાયેલ હોય કે ન હોય, અને ભલે ઈચ્છુક ખરીદદારની ઓફર તેના દ્વારા અથવા મુખ્ય વ્યક્તિ અથવા મુખ્ય વ્યક્તિના નોમિની દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હોય; (૪) એક સરકાર જે, ભલે વ્યવસાયના ભાગરૂપે હોય કે અન્યથા, રોકડ માટે અથવા વિલંબિત ચુકવણી માટે અથવા કમિશન, મહેનતાણું અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે સીધી કે અન્યથા માલ ખરીદે છે, વેચે છે, સપ્લાય કરે છે અથવા વિતરણ કરે છે; (૫) દરેક વ્યક્તિ જે રાજ્યની બહાર રહેતા ડીલરના એજન્ટ તરીકે રાજ્યની અંદર કામ કરે છે, અને રાજ્યમાં માલ ખરીદે છે, વેચે છે, સપ્લાય કરે છે અથવા વિતરણ કરે છે અથવા

આવા ડીલર વતી કામ કરે છે જેમ કે – (એ) ધ સેલ ઓફ ગુડ્સ એક્ટ, ૧૯૩૦ માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ મર્કેન્ટાઇલ એજન્ટ; અથવા (બી) માલ અથવા માલ સંબંધિત માલિકીના દસ્તાવેજોના હેન્ડલિંગ માટેનો એજન્ટ; અથવા (સી) માલની વેચાણ કિંમતની વસૂલાત અથવા ચુકવણી માટેનો એજન્ટ અથવા આવી વસૂલાત અથવા આવી ચુકવણી માટે ગેરંટર તરીકે; (ડ) એક ફર્મ કે કંપની અથવા અન્ય બોડી કોર્પોરેટ, જેની મુખ્ય ઓફિસ કે હેડક્વાર્ટર રાજ્યની બહાર હોય, જે રાજ્યમાં બ્રાન્ચ અથવા ઓફિસ ધરાવતી હોય, આવી બ્રાન્ચ અથવા ઓફિસ દ્વારા માલની ખરીદી અથવા વેચાણ, સપ્લાય અથવા વિતરણના સંબંધમાં: પરંતુક એ છે કે એવી વ્યક્તિ જે પોતાના દ્વારા ઉગાડવામાં આવેલ અથવા એવી કોઈપણ જમીન પર ઉગાડવામાં આવેલ કૃષિ અથવા બાગાયતી પેદાશ વેચે છે જેમાં તે માલિક, ઉસુફક્યુઅરી મોર્ટગેજ, ટેનન્ટ અથવા અન્યથા તરીકે હિત ધરાવે છે, અથવા જે તેના દ્વારા રાખવામાં આવેલ પક્ષીઓ અથવા પ્રાણીઓમાંથી પોલ્ટ્રી કે ડેરી ઉત્પાદનો વેચે છે તેને આવા માલના સંબંધમાં ડીલર તરીકે ગણવામાં આવશે નહીં. (૭) દરેક વ્યક્તિ જે વર્ક્સ કોન્ટ્રાક્ટના અમલીકરણમાં સામેલ માલમાં (માલ તરીકે અથવા અન્ય કોઈ સ્વરૂપમાં) માલિકીની તબદિલીનો વ્યવસાય કરે છે; (૮) દરેક વ્યક્તિ જે રોકડ, વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે કોઈપણ હેતુ માટે (નિશ્ચિત સમયગાળા માટે હોય કે ન હોય) કોઈપણ માલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારની તબદિલીનો વ્યવસાય કરે છે;"

અમારી વિચારણા માટે જે પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે તે એ છે કે શું વ્યવહારમાં માલિકીની તબદિલી અથવા કોઈપણ માલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારની તબદિલી સામેલ છે કે નહીં.

હાલના અપીલકર્તાએ, નિર્વિવાદપણે, ખાંડ અને મોલાસીસના ઉત્પાદનનો વ્યવસાય કર્યો હતો. તે પોતે મોલાસીસનો ઉપયોગ કરતા નથી. મોલાસીસનો સ્ટોક અપીલકર્તા દ્વારા તબદિલ કરવામાં આવ્યો નથી. મોલાસીસનો સ્ટોક, નિર્વિવાદપણે, એક કંપનીને તબદિલ કરવામાં આવતો હતો. કંપની મિલની માલિક હતી. મિલના પરિસર લીઝ પર લેવામાં આવ્યા હતા, જો કે, ૧૦ વર્ષના સમયગાળા માટે તેને લાઈસન્સ તરીકે ઓળખવામાં આવ્યું હતું. કથિત લાઈસન્સના દસ્તાવેજના કારણોસર, અપીલકર્તાને શુગર મિલની સાથે તેના પ્લાન્ટ, મશીનરી, ફિક્સર અને ફિટિંગ વગેરેના અનન્ય ઉપયોગની મંજૂરી આપવામાં આવી છે. અપીલકર્તાએ સમગ્ર શુગર મિલનો કબજો મેળવ્યો હતો. કંપનીએ સદર મિલની કામગીરી પર કોઈ નિયંત્રણ રાખ્યું નહોતું. સદર દસ્તાવેજની શરતો અનુસાર, અપીલકર્તાએ સમગ્ર શુગર મિલ કોમ્પ્લેક્સના ઉપયોગ માટે લાઈસન્સ ફી તરીકે વાર્ષિક રૂપિયા ૫૬ લાખની રકમ ચૂકવવાની હતી. આવી લાઈસન્સ ફી લાઈસન્સના દરેક વર્ષના અંતે, એટલે કે, ૧ લી જુલાઈથી આગામી વર્ષની ૩૦ મી જૂન સુધી ચૂકવવાપાત્ર હતી. લાઈસન્સધારકે લાઈસન્સના સમયગાળા દરમિયાન, ફેક્ટરી પર સરકાર અથવા સ્થાનિક

સત્તાધિકારીઓ દ્વારા વસૂલવાપાત્ર તમામ દરો અને ટેક્સ ચૂકવવાના હતા. સદર લાઇસન્સના દસ્તાવેજની કલમ ૮, અન્ય બાબતોની સાથે, આ પ્રમાણે છે:

"૮. કે લાઇસન્સધારક સદર શુગર મિલને આ અગાઉ ઉપલબ્ધ તમામ ક્વોટા/પરમિટ/લાઇસન્સ/અધિકાર/મંજૂરી/સુવિધાઓ અને અન્ય સુવિધાઓ અને હકદારીઓનો દાવો કરવા અને તેનો ઉપયોગ કરવા માટે હકદાર રહેશે."

સદર લાઇસન્સની જોગવાઈઓના કારણોસર, શુગર મિલની બાબતો પર અંતિમ નિયંત્રણ અપીલકર્તા પાસે ન્ષ્ણ હતું. કલમ ૧૧ જોગવાઈ કરે છે કે લાઇસન્સધારકને શુગર મિલના યોગ્ય સંચાલન માટે જો જરૂરી હોય તો પ્લાન્ટ અને મશીનરીના સમારકામ/બદલાવ માટે અને જ્યાં જરૂરી જણાય ત્યાં સિવિલ કન્સ્ટ્રક્શનનું કામ કરવા માટે સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા આપવામાં આવી હતી. કથિત લાઇસન્સના દસ્તાવેજની કલમ ૧૮ ની શરતો અનુસાર, લાઇસન્સધારકે તેના ભાગ પરની કામગીરી સુનિશ્ચિત કરવા માટે માલિકની તરફેણમાં પર્ફોર્મન્સ ગેરંટી અમલમાં મૂકવી જરૂરી હતી અને કંપનીએ અપીલકર્તાને ખાતરી આપવી જરૂરી હતી કે તે લાઇસન્સના સમયગાળા દરમિયાન મિલના સંચાલનમાં કોઈપણ રીતે કોઈ અવરોધ ઊભો કરશે નહીં અને કંપની એ પણ સુનિશ્ચિત કરશે કે તેના બેન્ડર્સ સહિત આજની તારીખના તેના કોઈ લેણદારો મિલની કામગીરીમાં અવરોધ લાવવા માટે કોઈ પગલાં ન લે.

એ કોઈપણ વિવાદથી પરે છે કે જે પદ્ધતિ અને રીતે લાઈસન્સ ફી ચૂકવવાની હતી, તે સદર દસ્તાવેજનો વિષય વસ્તુ નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, લાઈસન્સના દસ્તાવેજમાં એવી કોઈ જોગવાઈ નથી કે અપીલકર્તાએ શુગર મિલનો ઉપયોગ કરવાના તેના અનન્ય અધિકારનો ઉપયોગ કરીને તેના દ્વારા ઉત્પાદિત મોલાસીસ, લાઈસન્સ ફીના બદલામાં અથવા અન્યથા કંપનીને તબદિલ કરવા જરૂરી હતા. હાલના અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલ પર્ફોર્મન્સ ગેરંટી દસ્તાવેજ એ લાઈસન્સ ફી ચૂકવવાની એક વ્યવસ્થા હતી. સદર પર્ફોર્મન્સ ગેરંટીના કારણોસર, માત્ર એક જોગવાઈ કરવામાં આવી છે જેની શરતો અનુસાર અપીલકર્તાએ મોલાસીસનો સમગ્ર જથ્થો કંપનીને સોંપવો જરૂરી હતો અને અપીલકર્તાને તેને અન્ય કોઈ વ્યક્તિને વેચવાનો કોઈ અધિકાર નહોતો. સદર પર્ફોર્મન્સ ગેરંટી દસ્તાવેજની કલમ ૧ વ્યાજમુક્ત ડિપોઝિટ તરીકે કંપનીને રૂપિયા ૫૦ લાખની સિક્યોરિટી આપવાની વાત કરે છે. સદર રકમમાંથી, રૂપિયા ૬ લાખની રકમ રૂપિયા ૫૬ લાખની લાઈસન્સ ફીની ચુકવણી સામે સરભર કરવાની હતી, જેના પરિણામે લાઈસન્સનું દરેક વર્ષ પૂર્ણ થવા પર સિક્યોરિટીની રકમ પ્રમાણસર ઘટશે. સદર દસ્તાવેજની શરતો અનુસાર, મિલનો કબજો સોંપતી વખતે કંપની દ્વારા અપીલકર્તાને માત્ર સિક્યોરિટીની સરભર ન થયેલી રકમ જ પરત કરવી જરૂરી હતી. સદર પર્ફોર્મન્સ ગેરંટી દસ્તાવેજની કલમ ૪ અને ૫ આ પ્રમાણે વંચાય છે:

"જ. કે પ્રશ્નકર્તા લાઈસન્સ ફી મોલાસીસના સ્વરૂપમાં ચૂકવવામાં આવશે અને તેનો જથ્થો શુગર મિલની કામગીરી પર આધારિત રહેશે.

પ. કે દરેક લાઈસન્સ વર્ષના અંતે એટલે કે ૩૦ મી જૂને સંબંધિત વર્ષ માટે સરકાર દ્વારા સૂચિત દરોના આધારે મોલાસીસની કિંમત નક્કી કરવામાં આવશે. જો લાઈસન્સ ફીની રકમ સામે કોઈ વધારો કે ઘટાડો થાય, તો તે પક્ષકારોમાંથી જે તે સ્થિતિ અનુસાર કોઈપણ દ્વારા સરભર કરવામાં આવશે."

સદર જોગવાઈઓ સંયુક્ત રીતે વાંચવી જરૂરી છે. મોલાસીસના સપ્લાયના હેતુ માટે, સરકાર દ્વારા સૂચિત દરો ધ્યાનમાં લેવા જરૂરી હતા. સપ્લાયનો જથ્થો નક્કી નહોતો અને તે શુગર મિલની કામગીરી પર આધારિત હતો. જો લાઈસન્સ ફીની રકમ સામે ડિલિવર કરવાના મોલાસીસમાં કોઈ વધારો કે ઘટાડો થાય, તો તે પક્ષકારોમાંથી કોઈપણ દ્વારા સરભર કરવો જરૂરી હતો. પક્ષકારો વચ્ચે વિવાદ નિવારણની વ્યવસ્થા સદર પફોર્મન્સ ગેરંટીના દસ્તાવેજની કલમ ૬ માં સમાવિષ્ટ છે. તેથી, આ એવો કેસ નથી કે જ્યાં લાઈસન્સની જોગવાઈઓની શરતો અનુસાર મોલાસીસ સપ્લાય કરવાના જરૂરી હતા. વર્ષ ૧૯૮૮ માં મોલાસીસ અને ખાંડ બંને નિયંત્રિત ચીજવસ્તુઓ હતી. અપીલકર્તા તેમજ કંપનીએ યોગ્ય સરકાર દ્વારા સૂચિત કિંમતે મોલાસીસ અને ખાંડ વેચવી જરૂરી હતી. સદર અધિનિયમની શરતો અનુસાર, ઉત્પાદક એક ડીલર ગણાશે. અપીલકર્તા, તેથી, એક ડીલર હતો. તેથી, અપીલકર્તા દ્વારા મોલાસીસના સપ્લાયના માધ્યમથી લાઈસન્સ ફી ચૂકવવામાં આવી રહી હતી તેવી દલીલ

કરવી યોગ્ય નહોતી. લાઈસન્સના દસ્તાવેજની શરતો અનુસાર, અપીલકર્તા માલિકની સમાન ક્ષમતામાં ઉત્પાદન કરવા માટે જવાબદાર છે. તેણે લાઈસન્સના દસ્તાવેજમાં દર્શાવેલ પદ્ધતિ અનુસાર લાઈસન્સ ફી ચૂકવવાની રહેશે. પર્ફોર્મન્સ ગેરંટી એ અર્થમાં લાઈસન્સના દસ્તાવેજનો ભાગ નથી કે તેના કારણોસર લાઈસન્સ મંજૂર કરવાની શરતો અને નિયમો, જેમાં લાઈસન્સ ફીની ચુકવણીનો સમાવેશ થાય છે, તેના દ્વારા નિયંત્રિત થતા નથી. છેતાલીસમો સંવિધાન સુધારો અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી "વેચાણ" ની વ્યાખ્યામાં ફેરફાર થયો છે. ભારતન સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૬૬ નો ખંડ ૨૯-એ "વેચાણ" ને વ્યાખ્યાયિત કરતા દર્શાવે છે કે:

"૩૬૬. (૨૯-એ) "માલના વેચાણ અથવા ખરીદી પર ટેક્સ" માં સમાવેશ થાય છે—

(એ) કરારના અનુસંધાન સિવાય અન્યથા, રોકડ, વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે કોઈપણ માલમાં માલિકીની તબદિલી પર ટેક્સ; (બી) વર્ક્સ કોન્ટ્રાક્ટના અમલીકરણમાં સામેલ માલમાં (માલ તરીકે અથવા અન્ય કોઈ સ્વરૂપમાં) માલિકીની તબદિલી પર ટેક્સ; (સી) હાયર-પર્ચેઝ અથવા હતા દ્વારા ચુકવણીની કોઈપણ પદ્ધતિ પર માલની ડિલિવરી પર ટેક્સ; (ડી) રોકડ, વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે કોઈપણ હેતુ માટે (નિશ્ચિત સમયગાળા માટે હોય કે ન હોય) કોઈપણ માલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારની તબદિલી પર ટેક્સ; (ઈ) કોઈપણ બિન—

નોંધાયેલી એસોસિએશન અથવા વ્યક્તિઓના મંડળ દ્વારા તેના સભ્યને રોકડ, વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે માલના સપ્લાય પર ટેક્સ; (એફ) કોઈપણ સેવાના ભાગરૂપે અથવા અન્ય કોઈપણ રીતે, માનવ વપરાશ માટેનો ખોરાક અથવા અન્ય કોઈ વસ્તુ અથવા કોઈપણ પીણું (નશો કરનારું હોય કે ન હોય) માલ હોવાના નાતે સપ્લાય પર ટેક્સ, જ્યાં આવો સપ્લાય અથવા સેવા રોકડ, વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે હોય,

અને આવા કોઈપણ માલની તબદિલી, ડિલિવરી અથવા સપ્લાય તબદિલી, ડિલિવરી અથવા સપ્લાય કરનાર વ્યક્તિ દ્વારા તે માલનું વેચાણ ગણાશે અને જે વ્યક્તિને આવી તબદિલી, ડિલિવરી અથવા સપ્લાય કરવામા આવે છે તેના દ્વારા તે માલની ખરીદી ગણાશે;"

ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્યએ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૬૬ ના ખંડ ૨૯-એ ને અનુરૂપ વેચાણની વ્યાખ્યામાં સુધારો કર્યો છે.

વેચાણની વ્યાખ્યા, આમ, ધ સેલ ઓફ ગુડ્સ એક્ટ, ૧૯૩૦ ની જોગવાઈઓથી ભિન્ન છે, કારણ કે તેની શરતો અનુસાર માલના વેચાણનો કરાર એ કિંમત માટે ખરીદદારને માલની માલિકીની તબદિલી અથવા વેચાણનો કરાર ગણાશે. જો કે, ચુ.પી. ટ્રેડ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૨(એચ) ની શરતો અનુસાર, વેચાણ એટલે રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય

મૂલ્યવાન અવેજ માટે ગીરો, હાયપોથેકેશન, ચાર્જ અથવા પ્લેજના માધ્યમ સિવાય અન્ય કોઈ પણ રીતે માલમાં માલિકીની તબદિલી. આ વ્યાખ્યા સર્વસમાવેશી હોવાથી તેને વ્યાપક અર્થ આપવો જ પડે. રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણી અથવા અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ માટે કોઈપણ હેતુ માટે કોઈપણ માલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારની તબદિલી, સદર વ્યાખ્યાના દાયરામાં આવશે.

લાઈસન્સના દસ્તાવેજની કલમ ૧૮ માં સમાવિષ્ટ પર્ફોર્મન્સ કલમ લાઈસન્સની અન્ય શરતો અને નિયમોને નિયંત્રિત કરતી નથી. લાઈસન્સ ફીની રકમ નિશ્ચિત છે. સિક્યોરિટી ડિપોઝિટની રકમમાંથી માત્ર રૂપિયા ૬ લાખની રકમ સરભર કરવાની રહેશે. દરેક વર્ષમાં, સદર શરતને ધ્યાનમાં લેતા, ભિન્ન લાઈસન્સ ફી ચૂકવવાપાત્ર હતી. મોલાસીસનો સપ્લાય મિલમાં ઉત્પાદન પર આધારિત રહેશે. તેના માટે ચૂકવવાપાત્ર કિંમત પણ પરિવર્તનશીલ હતી. આપેલ પરિસ્થિતિમાં, ઉત્પાદનના પ્રમાણને ધ્યાનમાં લેતા, લાઈસન્સ વર્ષના અંતે અપીલકર્તા કંપની પાસેથી કેટલીક રકમ મેળવવા માટે હકદાર બની શકે છે કારણ કે તે શક્ય છે, સંમત શરતોને ધ્યાનમાં લેતા, કે અપીલકર્તાએ સદર શુગર મિલમાં ઉત્પાદિત મોલાસીસનો સમગ્ર જથ્થો તબદિલ કરવો જરૂરી હતો, સપ્લાય કરાયેલ મોલાસીસની રકમ ચોક્કસ વર્ષ માટે ચૂકવવાપાત્ર માલુમ પડેલ લાઈસન્સ ફીની રકમ કરતાં વધી જાય. જો આવા વધારાના મોલાસીસના સંબંધમાં કંપનીએ અપીલકર્તાને કોઈ રકમ ચૂકવવી જરૂરી હોય, તો અમારા અભિપ્રાય મુજબ, એવું કહી શકાય નહીં કે પક્ષકારોએ હાલના અપીલકર્તા દ્વારા

શુગર મિલમાં ઉત્પાદિત મોલાસીસ વસ્તુ વિનિમય અથવા અદલાબદલીના માધ્યમથી કંપનીની તરફેણમાં સપ્લાય કરવા માટે કરાર કર્યો છે.

કાયદામાં એ અકલ્પનીય છે કે લાઇસન્સ ફી વસ્તુ વિનિમય કે અદલાબદલીનો વિષય વસ્તુ હોઈ શકે. વસ્તુ વિનિમય અથવા અદલાબદલી નિર્વિવાદપણે વેચાણથી ભિન્ન અને જુદી છે. વેચાણનો કરાર પરસ્પર સંમતિથી માલમાં માલિકીની તબદિલી દર્શાવે છે. આવી માલિકીની તબદિલી એક વ્યક્તિથી બીજી વ્યક્તિમાં તબદિલીના સંબંધમાં હોવી જોઈએ. અવેજ નાણાંના સ્વરૂપમાં કિંમત હશે. માત્ર જ્યારે તબદિલી માટેના અવેજમાં અન્ય માલનો સમાવેશ થતો હોય, ત્યારે તે અદલાબદલી કે વસ્તુ વિનિમય હોઈ શકે છે. અહીં એવી સ્થિતિ નથી.

શ્રી દવે દ્વારા જેનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે તે મદ્રાસ રાજ્ય વિરુદ્ધ ગેનોન ડંકરલી એન્ડ કંપની, [૧૯૫૮] એસ.સી.આર. ૩૭૯ માં, આ કોર્ટ સમક્ષ પ્રશ્ન એ હતો કે શું વર્ક્સ કોન્ટ્રાક્ટના અમલીકરણમાં માલમાં માલિકીની કોઈ તબદિલી સામેલ હતી.

અનુચ્છેદ ૩૬૬ ના ખંડ ૨૯-એ ના કારણોસર, ગેનોન ડંકરલી એન્ડ કંપની (ઉપર મુજબ) નો રેશિયો સ્વીકારવામાં આવ્યો છે, કારણ કે ભલે માલની માલિકી ટ્રાન્સફરી પાસે રહી શકે, તેમ છતાં માલનો ઉપયોગ કરવાના અધિકારની તબદિલી પણ વેચાણ ગણાશે. માલની લીઝ પણ વેચાણ ગણાશે.

આમ, સદર વ્યાખ્યાના કારણોસર, ભલે ધ સેલ ઓફ ગુડ્સ એક્ટ, ૧૯૩૦ માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબનું વેચાણનું આવશ્યક તત્વ ગેરહાજર હોઈ શકે, તેમ છતાં સદર અધિનિયમ હેઠળ સેલ્સ ટેક્સની વસૂલાતના હેતુ માટે વ્યવહાર વેચાણ સમાન હોઈ શકે છે. સદર જોગવાઈના કારણોસર જે બદલાયું નથી તે "માલ" શબ્દનો અર્થ છે. આ કેસમાં, માલનો ખ્યાલ વિવાદમાં નથી. મોલાસીસ નિર્વિવાદપણે માલ છે. તે ચોક્કસ કિંમત માટે તબદિલ કરી શકાય છે.

આ પ્રકારના કેસમાં કિંમતની સરભર, અમારા અભિપ્રાય મુજબ, તેથી "અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ" શરતના દાયરામાં આવશે, કારણ કે અપીલકર્તા અને કંપની બંને જાણતા હતા કે તેઓએ નાણાકીય શરતો પર તેમની જવાબદારીઓની સંબંધિત શરતો પૂર્ણ કરવાની છે, એટલે કે, (૧) નાણાકીય શરતો પર લાઈસન્સ ફીની ચુકવણી; અને (૨) અપીલકર્તા દ્વારા કંપનીને સપ્લાય કરાયેલ મોલાસીસની કિંમતની ચુકવણી, જે ફરીથી નાણાકીય શરતો પર છે. પક્ષકારોએ, તેથી, પરસ્પર સંમતિથી માત્ર લાઈસન્સ ફીની રકમ સાથે સપ્લાય કરાયેલ મોલાસીસની કિંમત સરભર કરવા સંમતિ આપી છે. મોલાસીસના સપ્લાય માટેનો દર કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નક્કી કરવાનો હતો. તે બાબતને ધ્યાનમાં લેતા, સંભવતઃ એક પક્ષ અથવા બીજા પક્ષે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નક્કી કરાયેલ મોલાસીસની કિંમતને ધ્યાનમાં લઈને ખાધ કે વધારો સરભર કરવાનો રહેશે. અમારા અભિપ્રાય મુજબ વ્યવહાર અદલાબદલી કે વસ્તુ વિનિમય

બનાવતો નથી. તે સ્ટોકની તબદિલીના માધ્યમથી વ્યવહાર નહોતો. તે ગીરો કે લીઝના માધ્યમથી પણ તબદિલી નહોતી.

ભારત સંચાર નિગમ લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, [૨૦૦૬] ૩ એસ.સી.સી. ૧, જેના પર શ્રી દવેએ મજબૂત આધાર રાખ્યો હતો, તેમાં આ કોર્ટે સ્પષ્ટપણે ઠેરવ્યું છે કે કોઈ ખ્યાલની વિષયવસ્તુ સ્થિર રહેશે નહીં અને સંવિધાનમાં થયેલા સુધારાને ધ્યાનમાં રાખીને ઘડવામાં આવેલા કાયદાના સંદર્ભમાં સંવિધાનના અર્થઘટનને ભિન્ન અર્થ આપી શકાય છે. પરંતુ, તેમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે સદર નિર્ણયમાં સામેલ અમૂર્ત અધિકાર સેલ્સ ટેક્સ લાદવાના હેતુ માટે "માલ" નહોતો, કારણ કે ઇલેક્ટ્રોમેગ્નેટિક તરંગો એ અર્થમાં અલગ કરવા અથવા વાપરવા માટે સક્ષમ ન હોવાને કારણે કે તેઓ વપરાશકર્તા દ્વારા અથવા અન્યથા નાશ પામતા નથી, તેઓ વેચાણપાત્ર નથી અને/અં ટેલિફોન સેવાના ગ્રાહકનો ઇરાદો ઇલેક્ટ્રોમેગ્નેટિક તરંગો ખરીદવાનો અથવા તેનો ઉપયોગ કરવાનો કોઈ અધિકાર મેળવવાનો હોઈ શકે નહીં. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે જે વ્યવહાર દ્વારા મોબાઈલ ફોન કનેક્શન આપવામાં આવે છે, તે એક સેવા છે અને માલનું વેચાણ નથી. જો કે, નીચેના અવલોકનો નોંધવા રસપ્રદ છે:

"અમે ભવિષ્યમાં વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી પ્રગતિ દ્વારા શું પ્રાપ્ત થઈ શકે છે તેની અગાઉથી અપેક્ષા રાખી શકતા નથી. કોઈએ એવી દલીલ કરી નથી કે વર્તમાનમાં ઇલેક્ટ્રોમેગ્નેટિક તરંગો અલગ કરી શકાય તેવા છે અથવા ડિલિવરી

માટે સક્ષમ છે. તેથી, એવું જણાશે કે ઇલેક્ટ્રોમેગ્નેટિક તરંગ (અથવા સામાવાળાના કાઉન્સેલ પૈકીના એક દ્વારા દલીલ કરાયેલ રેડિયો ફ્રીક્વન્સી), ટાટા કન્સલ્ટન્સીમાં સુપ્રિમ કોર્ટ દ્વારા તે માલ છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે લાગુ કરાયેલા માપદંડોને પૂર્ણ કરતી નથી, જેનો ઉપયોગ કરવાનો અધિકાર અનુચ્છેદ ૩૬૬(૨૯-એ)(ડી) ના હેતુ માટે વેચાણ ગણાશે."

ભારત સંચાર નિગમ લિમિટેડ અને અન્ય (ઉપર મુજબ) ના સદર નિર્ણયમાં સામેલ વિષયવસ્તુ મુખ્યત્વે "માલ" ની વ્યાખ્યાના દાયરામાં ન હોવાનું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કારણ કે ટેલિકોમ સેવા પ્રદાતા અને ગ્રાહક વચ્ચેનો કરાર માત્ર ફાઇબર ઓપ્ટિક્સ, સેટેલાઈટ અને કેબલની જટિલ પ્રણાલી દ્વારા ગ્રાહકના સંદેશાઓ મેળવવા, પ્રસારિત કરવા અને પહોંચાડવા માટેનો હતો. એ નોંધવું જરૂરી છે કે, આ કોર્ટે તાજેતરના બંધારણીય બેંચના ચુકાદા મેસર્સ સનરાઈઝ એસોસિએટ્સ વિરુદ્ધ એન.સી.ટી. દિલ્હી સરકાર અને અન્ય (૨૮ મી એપ્રિલ, ૨૦૦૬ ના રોજ જાહેર કરાયેલ) માં અભિપ્રાય આપ્યો છે કે લોટરી ટિકિટ અથવા રેલ્વે ટિકિટનું વેચાણ એ માલનું વેચાણ ન હોઈ શકે.

ટાટા કન્સલ્ટન્સી સર્વિસીસ વિરુદ્ધ એ.પી. રાજ્ય, [૨૦૦૫] ૧ એસ.સી.સી. ૩૦૮ માં, સોફ્ટવેર ધરાવતી સીડીને એ.પી. જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૭ ના અર્થમાં માલ ગણવામાં આવી હતી.

દેવી દાસ ગોપાલ કિષ્નન અને અન્ય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૯૭] ૩ એસ.સી.આર. ૫૫૭ અને સી.આઇ.ટી., એ.પી. વિરુદ્ધ મોટર એન્ડ જનરલ સ્ટોર્સ (પી) લિમિટેડ, [૧૯૬૭] ૩ એસ.સી.આર. ૮૭૬ : એ.આઇ.આર. (૧૯૬૮) એસ.સી. ૨૦૦ પર શ્રી દવે દ્વારા એવા પ્રસ્તાવ માટે આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો કે "મૂલ્યવાન અવેજ" પદ અગાઉના પદ "રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણી" પરથી રંગ લે છે. સદર નિર્ણય એવા પ્રસ્તાવ માટે કોઈ સત્તાધિકારી નથી કે રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણી સરભરના માધ્યમથી હોઈ શકે નહીં. જો પક્ષકારો પોતાની લેણી રકમને સરભર કરવા માંગતા હોય, ભલે ભિન્ન વ્યવહારોને ધ્યાનમાં લેતા જેની શરતો અનુસાર સદર વ્યવહારના બંને પક્ષોએ રોકડમાં અથવા વિલંબિત ચુકવણીના માધ્યમથી ચૂકવણી કરવી જરૂરી હતી, તો તે "મૂલ્યવાન અવેજ" પદના અર્થઘટનની વિરુદ્ધ જશે નહીં, જો કે બદલાયેલા સંદર્ભમાં (સંવિધાન સુધારાને ધ્યાનમાં લેતા) "મૂલ્યવાન અવેજ" પદને ભિન્ન રીતે જોઈ શકાય છે. પરંતુ, આ કેસમાં પ્રવર્તતી હકીકતની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતા, અમારે સદર પ્રશ્નમાં જવાની જરૂર ન પડી શકે.

શુગર મિલોમાં ઉત્પાદિત મોલાસીસ અપીલકર્તાની મિલકત હતી અને તે "માલ" ના વર્ણનને અનુરૂપ છે. લાઈસન્સના દસ્તાવેજની શરતો અને નિયમોને ધ્યાનમાં લેતા, અપીલકર્તા તેના માલિક હતા. કંપનીએ તેની ફેક્ટરીમાં ખાંડના ઉત્પાદનના હેતુ માટે મોલાસીસનો ઉપયોગ કરવાનો હતો. અપીલકર્તા દ્વારા કંપનીને આવા મોલાસીસની તબદિલી સ્ટોકની તબદિલીના માધ્યમથી તબદિલી

ગણાશે નહીં. તે માલમાં માલિકીની તબદિલી છે જેના માટે કંપનીએ અપીલકર્તાને કિંમત ચૂકવવાની હતી. આ વ્યવહાર, તેથી, કોઈપણ શંકાથી પરે, યુ.પી. ટ્રેડ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૪૮ ની જોગવાઈઓના અર્થમાં "વેચાણ" ના વર્ણનને અનુરૂપ છે. મોલાસીસના દરેક સપ્લાય માટે અપીલકર્તા તેની કિંમત મેળવવા માટે હકદાર બનશે. માલની કિંમત પેટેની રકમ રોકડ અથવા વિલંબિત ચુકવણીના માધ્યમથી ચૂકવી શકાય છે. રોકડના બદલે, મિલના ઉપયોગ માટેના અવેજ તરીકે અપીલકર્તા દ્વારા માલિકને ચૂકવવાપાત્ર રકમમાંથી મોલાસીસની કિંમત સરભર કરવાની હતી. આવી પરસ્પર ગોઠવણ માત્ર ખાતાઓ સરભર કરવાના હેતુ માટે છે. પક્ષકારો વચ્ચેના વ્યવહારો અસરમાં અને સારાંશમાં નાણાકીય અવેજ પસાર થવાનો સમાવેશ કરે છે. તે, આમ, "અન્ય કોઈ મૂલ્યવાન અવેજ" પદના દાયરામાં આવશે, જે પદ વિલંબિત ચુકવણી નાણાકીય ચુકવણી હોવાના કારણે તેનો રંગ લેશે, પરંતુ પરસ્પર ગોઠવણના માધ્યમથી અન્ય કોઈ નાણાકીય ચુકવણી તરીકેનું પોતાનું લક્ષણ ગુમાવતું નથી. પક્ષકારો કોઈ માલની અદલાબદલી કે વસ્તુ વિનિમય કરી રહ્યા નથી જેથી નાણાકીય અવેજનું તત્વ ગેરહાજર હોય. નાણાં એ કાયદેસરનું ચલણ છે. રોકડ, જો કે, નાણાં કરતાં વધુ મર્યાદિત છે. "વિલંબિત ચુકવણી" અને "અન્ય મૂલ્યવાન અવેજ" શબ્દો માત્ર રોકડથી પરે અવેજનો વ્યાપ વધારે છે. ભારતન સંવિધાનની સાતમી અનુસૂચિના લિસ્ટ II ની એન્ટ્રી ૫૪ "માલનું વેચાણ" માટે જોગવાઈ કરે છે. એકવાર માલનું વેચાણ થાય એટલે રાજ્ય માલના વેચાણ

અથવા ખરીદી પર ટેક્સ લાદવા માટે હકદાર બને છે. "માલનું વેચાણ" શબ્દોના અર્થઘટન માટે, હવે કોર્ટ માટે ધ સેલ ઓફ ગુડ્સ એક્ટ, ૧૯૩૦ માં સમાવિષ્ટ માલના વેચાણની વ્યાખ્યા પર નિર્ભર રહેવું અનિવાર્ય નથી. તે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૬૬ ના ખંડ (૨૯-એ) હેઠળ તેની વિસ્તૃત વ્યાખ્યા દ્વારા સંચાલિત થવું જોઈએ. એકવાર વેચાણનો આવશ્યક ઘટક બને, એટલે સેલ્સ ટેક્સ નિર્વિવાદપણે ચૂકવવાપાત્ર થશે. પક્ષકારો દ્વારા આવી ગોઠવણના કારણોસર, રાજ્ય કોઈ નવી કરપાત્ર ઘટના ઊભી કરતું નથી કે નવો ટેક્સ લાદતું નથી જે કાયદામાં અજાણ્યો હતો. હકીકતમાં, પક્ષકારો દ્વારા કરાયેલ વ્યવહાર ટેક્સ ચોરી માટે કોઈ છળકપટ પણ પૂરો પાડતો નથી. તેઓ સ્પષ્ટ અને અસ્પષ્ટ છે.

અમે, તેથી, એવા અભિપ્રાયના છીએ કે હાઈકોર્ટે વાદગ્રસ્ત ચુકાદો પસાર કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી હોવાનું કહી શકાય નહીં.

પક્ષકારોના વિદ્વાન કાઉન્સેલની એ રજૂઆતના સંબંધમાં કે તારીખ ૩૦/૦૭/૧૯૯૧ ના હુકમ સામે કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી ન હોવાથી, જેમાં કંપની અપીલકર્તા હતી, સામાવાળાએ હુકમ સ્વીકારી લીધો હોવાનું ગણવું જોઈએ, તે અમને સ્વીકાર્ય નથી, કારણ કે સ્વીકૃતપણે, અપીલકર્તા પોતે ટેક્સ ચૂકવવા માટે જવાબદાર છે. અપીલકર્તાની એ દલીલો કે પક્ષકારો વચ્ચે થયેલા વ્યવહારને ધ્યાનમાં લેતા અને કોઈ વેચાણ થયું ન હોવાથી, તેઓ કોઈ ટેક્સ ચૂકવવા માટે જવાબદાર નથી, તે યોગ્ય રહેશે નહીં. સદર તારીખ

૩૦/૦૭/૧૯૯૧ ના હુકમ સામે અપીલ ફાઈલ ન કરવાથી, આકારણી સત્તાધિકારી દ્વારા અપીલકર્તા વિરુદ્ધ પસાર કરાયેલ આકારણીના હુકમની અસર દૂર થશે નહીં. તેથી, ઉપરોક્ત કારણોસર, અમને અપીલકર્તાની દલીલોમાં કોઈ ગુણદોષ જણાતા નથી. પરિણામે, અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે છે.

કોઈ ખર્ચ નહીં.

અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.